

DE ALLMÄNBORGERLIGA VÄLJARNA VISAR VÄGEN

TOMMY MÖLLER

Bland väljarna finns en grupp allmänborgerliga människor som är notoriskt illojala. Dessa väljare har tidigare röstat på centern, folkpartiet eller moderaterna. Men i årets val valde de kristdemokraterna. Vad kan andra partier lära sig av det?

Det finns en ganska stor grupp väljare som ibland markerar sin existens på ett högst påtagligt sätt. Vid en första betraktelse sker detta ytterst nyckfullt. Så exempelvis 1973 och 1976, då dessa väljare röstade på centerpartiet under Thorbjörn Fälldins glansdagar. Men också 1985, då folkpartiet på ett oväntat och ytterst dramatiskt sätt, under valrörelsens sista veckor, nästan tredubblade sin väljarandel från 1982.

Även i årets val visade denna grupp att den alltjämt finns kvar. Kristdemokraternas sensationella valresultat möjliggjordes nämligen av att denna grupp alltjämt existerar.

De väljare jag syftar på är den stora grupp av allmänborgerliga människor som hyser borgerliga grundvärde-

ringar och är starkt uttalade anti-socialister, och som följaktligen anser det nödvändigt att till varje pris bekämpa socialdemokratin, men som samtidigt har en svag partiidentifikation i den meningen att de saknar en känslomässig bindning till något parti inom borgerligheten. Det handlar alltså om ytterst mobila väljare, som kan beskrivas som notoriskt otrogna. De har under senare år röstat framförallt på moderaterna, men de har gjort det, misstänker jag, utan att känna någon direkt entusiasm. Moderaterna har helt enkelt varit det mest pålitliga och konsekventa partiet inom borgerligheten.

Borgerliga väljare med socialt engagemang

Annorlunda uttryckt har moderaterna kanske varit det minst dåliga alternativet. Ty dessa väljare kombinerar i regel anti-socialistiska värderingar med ett socialt engagemang, som de anser att moderaterna i allt väsentligt saknar. De har dock oftast valt att

rösta på moderaterna eftersom detta parti mer än de övriga inom borgerligheten uppfattas som pålitligt i regeringsfrågan.

Men vid de tillfällen ett parti funnits till hands som kombinerat en klar profilering gentemot socialdemokratin med ett socialt engagemang har dessa väljare istället flockat sig bakom detta. När uppslutningen bakom centerpartiet skedde under 1970-talet var Thorbjörn Fälldin den självklara ledargestalten inom borgerligheten. För första – och kanske egentligen den enda – gången var centern ett pålitligt borgerligt parti som inte svävade på målet i regeringsfrågan. Centerpartiet var socialdemokraternas huvudmotståndare. Konfrontationen mellan dessa partier personifierades av den hätskhet som präglade förhållandet mellan Fälldin och Olof Palme. De svavelosande valdebatterna mellan dessa, sinsemellan helt olika men i båda fallen starkt karismatiska politiker, är klassiska. Palme var Fälldin överlägsen i retoriken, men

TOMMY MÖLLER är docent i statsvetenskap vid Stockholms universitet.

Fälldins närmast biologiska karisma gjorde honom jämbördig. Varken förr eller senare har vallgraven mellan socialdemokratin och centern varit djupare än den var under den period som de båda partierna leddes av dessa ledare. Man bör kanske hellre säga, att det egentligen bara är under denna period som det funnits någon vallgrav.

För de allmänborgerliga väljarna framstod Fälldin under 1970-talet inte bara som ett pålitligt kort i regeringsfrågan utan också som den självklara ledargestalten. Efter 1979 års val var centern inte längre störst inom det borgerliga blocket, men Fälldin blev likväl statsminister. När Fälldins karisma falnade och centerns dominerande ställning inom borgerligheten förbyttes i en lång och i stort sett obruten nedgång, som för övrigt fortgår alltjämt, från en nivå runt 30 procent i opinionsmätningarna och med valresultat över 25 procent (1973) och strax därunder (1976) till dagens skakiga nivå just över småpartigränsen i riksdagsvalet, försvann väljarna till moderaterna.

Framgångsrecept för borgerliga partier

Under Ulf Adelsohns ledarskap gjorde moderaterna för första gången ordentliga inbrytningar bland arbetare och lägre tjänstemän. Moderaterna höll på att utvecklas till ett brett, folkligt parti. Med de nyliberala övertönen vid mitten av 1980-talet ändrades dock bilden. Med Bengt Westerberg som ny folkpartiledare

fick de allmänborgerliga väljarna istället en ny hjälte. Westerberg var den förste folkpartiledare sedan Bertil Ohlin som på ett oomkullrunkeligt sätt bekände sig till en traditionell marknadsliberalism. Som statssekreterare i finansdepartementet hade han dessutom spelat en central roll i den sent inledda men omfattande nedskärningspolitiken i början av 1980-talet och blev därigenom symbolen för den nya, kärva ekonomisk-politiska linjen inom folkpartiet. Westerberg markerade som nyvald partiledare mycket konsekvent folkpartiets samhörighet med de övriga borgerliga partierna och han framhöll tydligt att socialdemokraterna var huvudmotståndaren.

Den omtalade Westerbergeffekten var förvisso mångfacetterad, men ingen torde invända mot att denna klara hållning i regeringsfrågan var en förutsättning för framgången 1985. Som bekant förändrades denna strategi mot slutet av 1980-talet. Westerberg var en utpräglad resultatpolitiker, en skicklig förhandlare, som inte ville bedriva så kallad plakatpolitik utan tvärtom utnyttja sitt partis centrala position i det politiska kraftfältet. Flera stora uppgörelser med socialdemokraterna skedde. Westerbergs trovärdighet bland de allmänborgerliga väljarna urgröptes. De väljare folkpartiet vunnit från moderaterna 1985 återvände till sitt gamla parti. I valrörelsen 1994, när Westerberg var vice statsminister i den borgerliga fyrklöverregeringen, fullbordade han sin "opålitliga" linje genom att öppet

tala om sin beredvillighet att efter valet, om detta inte ledde till borgerlig majoritet, ingå i en blocköverskridande regering tillsammans med socialdemokraterna. Hans ställning blev sedermera ohållbar efter ytterligare ett förlustval.

Valiumstrategi

När kristdemokraterna i årets val seglat upp till ett tvåsiffrigt valresultat från att länge ha legat på en nivå runt spärrgränsen är det alltså just dessa rörliga, notoriskt illojala väljare som åter begått en kollektiv förflyttning. Liksom i centerns fall under 1970-talet och i folkpartiets i mitten av 1980-talet, rådde det ingen tvekan om att kristdemokraterna tillhörde det borgerliga blocket. Sedan kristdemokraterna inträdde i riksdagen 1991 har blocklojaliteten varit så uppenbar att ironiska omdömen fällt om partiets "valiumstrategi"; att Alf Svensson förmanade kollegerna inom framförallt centerpartiet att "sitta still i båten" under Bildtregeringen har sedan dess varit ett ständigt återkommande skämt i politiska kåserier.

Ännu en gång ser vi emellertid hur ett borgerligt parti, med ett starkt och uttalat engagemang i de sociala frågorna, möter uppskattning hos de allmänborgerliga väljarna. Till de politiska och strategiska komponenterna i denna framgångsstrategi kan vi också foga en partiledarkomponent. Liksom en gång Fälldin och Westerberg är Alf Svensson omåttligt populär. Ett elektoralt "flöte", för att använda valsociologernas träffande

term. Fälldin kallades av politiska kommentatorer för "Hulken" efter en grön, kraftfull hjälte i en vid den tiden populär TV-seriefigur. Begreppet "Westerbergeffekten" torde inte ha undgått någon. Nu talas det om "Alf-raketen".

Således: borgerlig profil, klart uttalat motstånd gentemot socialdemokratin, socialt engagemang – och en karismatisk partiledare. Se där det framgångsrecept som en gång per decennium upprepat sig under perioden med enkammarriksdag.

Varför misslyckades centern och folkpartiet?

Hur ser då kristdemokraternas möjligheter ut när det gäller att kunna behålla sina nyvunna väljare? Det har redan börjat spekuleras i om den snabba uppgången under de sista valrörelseveckorna kommer att fortsätta. Kanske kristdemokraterna, om partiet sköter sina kort rätt, och om Alf Svensson stannar kvar som partiledare samtidigt som Carl Bildt slutar, vid nästa val blir det största partiet inom borgerligheten?

”Ännu en gång ser vi emellertid hur ett borgerligt parti, med ett starkt och uttalat engagemang i de sociala frågorna, möter uppskattning hos de allmänborgerliga väljarna

”

I stället för att hänge sig åt löst grundade och i praktiken meningslösa spekulationer kan det ännu en gång finnas anledning att nyttja den historiska backspegeln som analysinstrument. Varför misslyckades centern och folkpartiet med att behålla de rörliga allmänborgerliga väljarna?

Förutsättningarna såg annorlunda ut i slutet av 1970-talet då centerns nedgång på allvar påbörjades och tio år senare när folkpartiet rasade tillbaka, efter att ett tag inför valet 1988 varit det största borgerliga partiet och därför av socialdemokraterna utnämns till huvudmotståndare i detta val. I centerns fall var det aldrig aktuellt med ett blocköverskridande samarbete. I motsats till vad som låg bakom folkpartiets nedgång var det inte otydlighet i regeringsfrågan i detta hänseende som låg bakom den elektorala kräftgången. Men likväl var det just regeringsfrågan som utgjorde problemet. Centerns fastlåsta linje i kärnkraftsfrågan omöjliggjorde ett fungerande borgerligt samarbete. Det var denna låsning som så när höll på att spolia tillkomsten av den första borgerliga regeringen på nära nog ett halvt sekel, och det var denna låsning som bara två år efter att denna regering ändå kommit till stånd gjorde att regeringen sprack. Kärnkraftsfrågan har därefter fortsatt att kasta sin skugga över det borgerliga blockets trovärdighet som regeringsalternativ.

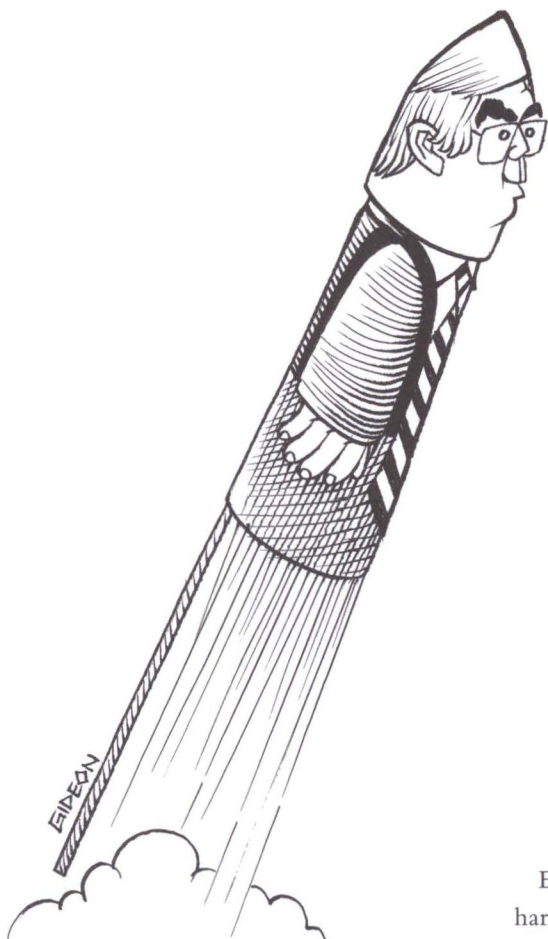
Någon sådan fråga finns inte i kristdemokraternas fall. Ej heller har partiet förklarat sig vara benäget att stå till förfogande som eventuell sam-

arbetspartner åt den socialdemokratiska regeringen under den innevarande mandatperioden. Detta trots ett parlamentariskt läge som säkerligen kunnat motivera ett sådant blocköverskridande samarbete på ett helt annat sätt hos de allmänborgerliga väljarna än vad fallet var efter förra valet, då först folkpartiet misslyckades med att sträcka socialdemokraterna en hjälpande hand och sedan centern lyckades med att göra detsamma.

Man kan naturligtvis aldrig hålla för uteslutet att kristdemokraterna omprövar den så här långt ganska kallsinniga hållningen gentemot regeringen. Fyra år är en lång tid i politiken. Skulle en turbulens på den finansiella marknaden uppkomma av ett liknande slag som skedde i början av detta decennium, är det dock sannolikt att inte bara kristdemokraterna utan även de andra borgerliga partierna är beredda att samarbeta med regeringen. Men just detta – att samtliga partier ställer upp – är nog förutsättningen.

Moderaternas latenta spänningar

För moderaterna kom årets valresultat som en allvarlig chock. Partiledningen gör vad strategiregelboken rekommenderar och försöker hålla god min. Den påpekar att partiet gått fram några tiondelars procent och att jobballiansen gått framåt på bekostnad av de regeringsstödande partierna. Men alla vet att valarbetarna och partifolket ute i landet hade väntat sig en rejäl uppgång. Kanske inte ett re-

geringsskifte, men definitivt en stor framgång för det egna partiet. Så blev det nu inte och även i det parti som på ett sällsynt hårdfört sätt sökt kväsa varje tillstymmelse till intern kritik hörs nu en sådan. Ingen av de kritiker som hittills artikulert sitt missnöje har emellertid någon central roll i partiet. Alltsedan det traumatiska inbördeskriget inom partiet på 1960-talet, då de mörkblå och ljusblå bekrigade varandra med en sådan förödmärdande effektivitet att partiet höll på att äventyra sin existens, har en extrem samförståndsanda genomsyrat

varit nästan total. Varje tendens till dissonans har effektivt, men kanske inte alltid skickligt, avvärjts.

Skulle den situationen uppstå att moderaterna minskar i opinionsmätningarna samtidigt som stödet för kristdemokraterna fortsätter att växa kan dock detta ändras. Under ytan finns ideologiska spänningar inom moderaterna som poppat upp med jämna mellanrum i samband med att idédebatter förekommit. Spänningarna är lika gamla som partiet självt. Stig-Björn Ljunggren har i sin avhandling *Folkhemskapitalismen*

moderaterna.

Enigheten har utåt sett

(Tidens Förlag, 1992) beskrivit hur de tre idéoderna liberalkonservatism, socialkonservatism och kulturkonservatism brutits mot varandra alltsedan partiet bildades i början av seklet. Förutom de bistra erfarenheterna från 1960-talet har dock den i huvudsak maktisolerade positionen i kombination med de väljarmässiga framgångarna gjort att partiet kunnat behålla sin enighet. Maktisoleringen har inneburit att man istället för att förverkliga sin politik tvingats arbeta i oppositionsställning för att få bort socialdemokratin. Men den konflikt som finns mellan vissa kommunpolitiker och partiledning inom moderaterna kan ha sin grund i just detta förhållande. Det är först när idéerna skall förverkligas i den praktiska politiken som de latent spänningarna, som ytterst emanerar från de olika idéoderna, kommer upp till en manifest nivå och blir påtagliga.

Bildt sitter självfallet säkert. Om han vill stanna får han givetvis det. Ingen kommer att kräva hans avgång. Men för gänget runt honom innebär möjligen valresultatet och framförallt den utveckling som därefter kan följa ett allvarligt hot.